

PRVÁ ČASŤ

Čas na vypracovanie testu: 30 minút

Ukážka 1

Sneh vonia potichu a nenápadne, dá sa povedať, že hmlisto, podobne ako ľad. A takisto voňajú dobrí muži.

Už dlhšie ma otravuje dedo s kočíkom, ktorý chodí po sídlisku a tlačí pred sebou štyri kolieska, hocikedy zastane a usmieva sa, jeho nasolená hlava rozdáva na všetky strany úsmevy, rozhadzuje ich okolo seba, až sa topí sneh. Najviac ich vždy padá do kočíka. Dedo je idolom sídliska, všetkých mamičiek a starých mám, ale ťažko môže očakávať, že sa stane obľúbencom chlapov.

A chlapi trpia. Všetky ženy stoja za záclonami, pozorujú deda a vyhadzujú mužom na oči ich neľudskosť, lenivosť a zverský nezáujem o rodinu. Pritom týchto mužov poznám: najmä jedného. Vonia ako pravý otec. Má aj starosti, trápi sa sám so sebou ako všetci, ale kým vládze, má len starosti vlastných detí, až večer, keď už prišiel z roboty, vrátil sa z nákupu chleba, masla, mäsa, zeleniny..., keď už zase opravil vodovodný kohútik a pokazil televízor, keď už okúpал a učesal deti pred spaním, keď uvaril polievku a sadol si k novinám, až potom dovoľí vlastným starostiam, aby mu skrivili tvár, a plače vo svojom vnútri, v črevách, žalúdku a žlči, nešťastný a neistý, či niekedy aspoň chvíľu bude žiť tak, ako chce. Sívie. Umiera. Každý deň znovu umiera.

Zase padá sneh. A ako: niet v ňom ani jednej cestičky. Ale dedo zo železa už znovu tlačí kočík, brodí sa po chodníkoch, roztápa sneh pohľadmi, vietor mu z kútikov očí odfukuje slzy. Ťap-ťap-ťapušky!

Všetky ženy za záclonami už čakajú, kedy sa ich muži vrátia domov, sú unavené a unudené, unavené z nudy a unudené z únavy, byt je uprataný, všetko je na svojom mieste, čisto ako v ústach. Tak to bolo včera, tak to bude zajtra, tak to bolo predvčera.

Už sa na to nedá pozerieť. Musím zakročiť. Ťap-ťap-ťapušky! Pomaly a potichučky, nenápadne, dá sa povedať, že hmlisto, nejasne a neurčito, začnem rozširovať overené správy.

Tak a tak, ťap a ťap... Viete, ako je to, starý človek...Dobrák...Ale niekedy sa to stáva...Fixná idea...Čo sa dá robiť...Z vosku...Sám si ju urobil...A taký milý starý pán, vždy pozdraví...Ušporil si na koči, radšej nejedol...Volá ju Anežka...Dievčatko...Hlavičku má z vosku...Urobil ju podľa vlastnej fotografie...Ostatné sú handričky...Stáva sa to...Viete...Chytá ho to najmä v zime...Má rád sneh...

Záclony sa prestávajú vlniť. Opäť padá sneh. Ved' prestane. Dedo s kočiškom sa o to postará. Na tvári má úsmev, skladá si rukavice, lebo pri snežení sa vždy oteplí.

V oknách je ticho. Pomaly sa zmráka, potom sa rýchlo zotmie, v súmraku je sneh najkrajší. Dedo tlačí koči. Chlapi sedia v hlbokých kreslách, ich ženy sa spokojne češú, sú unavené a ospalé, okolo nich sa rozlieva vôňa dobrých mužov, dobráctva a trul'ovstva, vôňa spánku, ktorú majú najradšej.

DUŠEK, D.: Ťap-ťap-ťapušky. In: *Poloha pri srdci*. Bratislava: Smena, 1982.

1. Ktorý prvok posúva v ukážke 1 dej?
 - A. charakteristika deda
 - B. zobrazenie vzťahu deda k vnučke
 - C. konflikt manželky vs. manželia
 - D. náladový opis sídliska v zime

2. Ktoré ľudské zmysly využil D. Dušek, aby v ukážke 1 vystihol vôňu *dobrych mužov*?

.....

3. Ktorá z nasledujúcich viet vystihuje pointu príbehu z ukážky 1?
 - A. Rozprávačov kamarát sa zaslúžil o vyriešenie napätia.
 - B. Ženy ostali nespokojné, lebo sa im muži stále nevenujú.
 - C. Rozprávkový dedo svojím úsmevom pričaroval pohodu.
 - D. Rozprávač presvedčil ženy, že ideálny muž neexistuje.

4. Ktorý z nasledujúcich umeleckých prostriedkov je v ukážke 1 metonymiou?
 - A. *tlačí pred sebou štyri kolieska*
 - B. *okolo sa rozlieva vôňa dobrých mužov*
 - C. *zverský nezáujem o rodinu*
 - D. *rozdáva na všetky strany úsmevy*

5. Vypíšte prvé slovo z odseku, v ktorom sa v ukážke 1 nachádza charakteristika manželského stereotypu.
6. V ktorej možnosti je terminologicky správne pomenovaný žánr textu v ukážke 1?
- A. lyrickoepický príbeh
 - B. rozprávka
 - C. poviedka
 - D. rozprávanie s pointou
7. Vypíšte z ukážky 1 príslovku, pomocou ktorej autor charakterizoval dedovu odhodlanosť voziť vnučku na čerstvom vzduchu.
8. Vypíšte z ukážky 1 slovo, s ktorým súvisí metaforické epiteton v slovnom spojení *nasolená hlava*.
9. V ukážke 1 je vôňa snehu pripodobnená aj k vôni
- A. smrti.
 - B. spánku.
 - C. súmraku.
 - D. vetra.
10. Vypíšte z nasledujúcej vety všetky slová, v ktorých dochádza k znelostnej asimilácii.
Všetky ženy stoja za záclonami, pozorujú deda a vyhadzujú mužom na oči ich neľudskosť, lenivosť a zverský nezájem o rodinu.
11. Vypíšte z ukážky 1 slovo, ktoré vyjadruje, že muž, ktorý vonia ako pravý otec, starne.
.....
12. Vypíšte z ukážky 1 trojčlennú gradáciu s významom **stále** vyjadrenú príslovkami.
.....
13. Vypíšte z ukážky 1 slovné spojenie, ktoré má v texte rovnaký význam ako slovo **ohovárat'**.
14. Vypíšte z ukážky 1 prvé slovo vety, ktorá ako prvá v poradí vyjadruje, že sa vytratil obdiv žien k dedovi.

Ukážka 2

Súkromná chvála eseje¹

(Venované A. Matuškovi)

Zdá sa mi, že slovenská obec literárna dodnes akosi nevedela stráviť esej. Ak hovorím obec literárna, myslím tým tvorcov i konzumentov literatúry, vrátane literárnej vedy. K tomuto úvodnému tvrdeniu priviedlo ma pozorné skúmanie reagencie onej obce voči eseji ako literárnemu útvaru. Myslím si, že toto reagovanie nie je normálne. Že sa so svojou pocitovou sférou pohybuje skôr v oblasti pólov než v rovníkovej oblasti, kde svetlo dopadá na veci kolmo a ony nevrhajú expresívne tieň na nič a na nikoho.

V onej pocitovej oblasti (sme u nás ešte natoľko deti prírody, že aj na vedu reagujeme citovo) narážal som vždy na dva protichodné póly. Pól chvály a nekritického obdivu, ktorý však nevedel, čo vlastne obdivuje. Nebýval a nebýva dôsledkom presného poznania, ale skôr dôsledkom onoho tradičného slovenského „stavu ducha“, ktorý za vrcholný výkon estetického a filozofického myslenia považoval peknú kázeň. Tá znamenala preň dlhé desaťročia non plus ultra. A dnes vidí v expresívnej časti eseje legitímnu dedičku onoho krásneho kázania pre oduševnené a preduchovené publikum.

Druhý pól nachádzam v mladušej slovenskej exaktnej literárnej vede, ktorá, ako všetky mladé deti, rada sa predvádza a nebýva príliš ochotná vnímať niečo iné než je ona sama, jej metódy a princípy. Na autora eseje sa, prirodzene, díva ako na chudáka, ktorý to tiež chce niekam dotiahnuť a robí, čo môže, hoci, medzi nami vedcami povedané, márne, nemá na to. Alebo (závisí to pravdepodobne od momentálnej nálady, či sme trochu veľkorysí, alebo budeme „prísni“) sa díva na tohto autora ako na príživníka, šarlatána, ktorému sa nechce robiť, a tak sa živí tým, že hrá na veľkíku, skrátka: neorie, neseje, tak píše eseje.

Nechce sa mi robiť prostredníka v tomto takmer folklórne slovenskom spore. Ani by to asi nemalo zmysel. (...)

Nikdy som sa nevedel zbaviť istej skepsy vo vzťahu k možnostiam exaktnej literárnej vedy vysloviť umelecké dielo bezo zvyšku. Po sebadokonalejšom rozboře, preletí „surovinu“ umeleckého diela cez mlyn kritického metafyzika vždy mi z tej suroviny čosi

¹ RÚFUS, M.: O literatúre. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1974, s. 134-138.

zvyšovalo. A ja som mal vždy taký pocit, že práve to, čo zvýšilo, to nepretaviteľné, je dušou diela, jeho tajomstvom. (...)

Vždy ma to tiahlo skôr k eseji. Zdalo sa mi, že esej pristupuje k umeleckému dielu s väčšou pokorou. (Ak, pravda, nešlo o to sebavedomé kázanie, ktoré bolo od počiatku presvedčené, že kazateľ je zo všetkých najmúdrejší.) Vyhovovala mi múdra skepsa eseje voči možnostiam úplne vysloviť umelecké dielo kritickým metajazykom.

Sama však pritom vedu nepodceňovala, ani ju neobchádzala. Vo svojom pomerne dlhom prenatálnom štádiu vyžaduje esej od autora intenzívne racionálne úsilie, výskum v pravom zmysle slova vedecký. Ale keď ho už má za sebou, nevychádza s ním z domu a prepracúva sa ďalej, k rozhraniu, pri ktorom zatlačí do úzadia samospasiteľnosť neosobnej metódy a vyzve osobnosť: ukáž sa, ak si, lebo prepadneme. Páči sa mi na eseji to, ako otvorene nosí kožu na trh, ako sa vrhá do živlu bez záchranného pásu, ktorý si možno vyrobiť niekoľkoročným „zicflajšom“. Zdá sa mi byť rozumnou jej voľba medzi neosobnou metódou a osobnosťou v prospech **XXXXXXXXXXXX**.

RÚFUS, M.: O literatúre. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1974, s. 134-138.

www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/kzur/.../esej

15. Rozhodnite, ktoré z nasledujúcich tvrdení je v zhode s názormi M. Rúfusa v ukážke 2.

- A. Esej vyžaduje od autora predovšetkým exaktné myslenie a potlačenie subjektívnych pocitov.
- B. Expresivita výrazu je tou zložkou eseje, ktorá z nej oddávna robí hodnotný literárny útvar.
- C. Autor vyzdvihuje schopnosť eseje expresívnosťou uchopiť podstatu umeleckého diela.
- D. Autor kladie dobrý esejistický text na úroveň starostlivo pripravenej preduchovnenej kázne.

16. Vypíšte z ukážky 2 cudzie slová, ktoré majú rovnaký význam ako

- a) podstatné meno **pochybovačnosť/nedôvera**,
- b) prídavné meno **oprávnený**.

17. Nahradte jedným slovom metaforické slovné spojenie z posledného odseku ukážky 2
nevychádza (s ním) z domu.

18. Napíšte poradové číslo odseku, v ktorom M. Rúfus využil v ukážke 2 nepriamy odkaz/alúziu na biblický text o nebeských vtákoch či ľaliách poľných.

19. Vypíšte z ukážky 2 slová, ktoré sú svojím významom antonymami k prídavným menám

a) *pocitový*,

b) *prísny*.

20. Určte nasledujúce súvetie z hľadiska zloženia. Určte aj druh prirad'ovacieho súvetia, resp. druh vedľ'ajšej vety v prípade podrad'ovacieho súvetia.

Sama však pritom vedu nepodceňovala, ani ju neobchádzala.

.....

21. V ktorom jazykovom štýle sa esej nevyužíva?

A. umelecký

B. náučný

C. publicistický

D. rečnícky

22. Vypíšte zo zvýraznenej časti ukážky 2 všetky neurčité slovesné tvary. Pomenujte ich.

.....

.....

23. Podčiarknite slovo, v ktorom počet samohlások nesúhlasí s počtom samohlások v ostatných slovách.

neosobnej, niekoľ'koročným, reagencia, prenatálnom

24. Ktoré tvrdenie o ukážke 2 je vyjadrením jej podstaty?

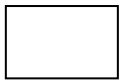
A. Podľa M. Rúfusa sa autori esejí nevyhnú úvahám o zmysle tohto žánru.

B. Uvedený text je písaný výkladovým slohovým postupom, ktorého cieľom je vysvetliť/objasniť podstatu eseje.

C. V ukážke 2 spisovateľ ponúka svoj postoj k slovenskému sporu okolo eseje.

D. V uvedenom texte je použitých veľa cudzích výrazov, čo je jeden z typických znakov odborného štýlu.

25. Dokončite poslednú vetu ukážky 2 jedným slovom.

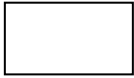

DRUHÁ ČASŤ – PÍSOMNÁ

Čas na vypracovanie: 30 minút

Prebásnite časť príbehu z ukážky 1 tak, že

- a) jednu štvorveršovú strofu napíšete v sylabickom veršovom systéme,
- b) báseň dokončíte voľným veršom.

TRETIA ČASŤ – ÚSTNA

Vyberte si jednu z nasledujúcich možností. **V oboch vychádzajte z textu ukážky 2.**

1. V 5-minútovom prejave originálnym spôsobom priblížte Milana Rúfusa ako človeka, básnika a esejistu.
2. Pripravte si do interview pre Milana Rúfusa 5 otázok a vysvetlite svoj výber.

Použitá literatúra:

DUŠEK, D.: Ťap-ťap-ťapušky. In: *Poloha pri srdci*. Bratislava: Smena, 1982.

RÚFUS, M.: *O literatúre*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1974, s. 134-138.

www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/kzur/.../esej

Autorský tím: PhDr. Alena Polakovičová, PhDr. Katarína Hincová, PhD.,

Recenzenti: PhDr. Eva Vrbanová, PaedDr. Mária Melichárová

Slovenská komisia OSJL

Vydal: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2014